

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันคนไทยมีการดำเนินชีวิตไปตามความเชื่อมากกว่าการใช้สติปัญญา ซึ่งมีแนวโน้มทวีจำนวนมากขึ้นตามลำดับ ทุกปัญหาเต็มไปด้วยความสับสนซับซ้อนและเงื่อนไขหลากหลาย ปัญหาเหล่านั้นเกิดจากมนุษย์แต่ละคนในสังคม ซึ่งมีภูมิหลังความรู้สึกรู้สึกนึกคิดสติปัญญาไม่เท่ากัน เมื่อเผชิญกับปัญหาจึงสับสน แต่ในขณะเดียวกันมนุษย์ก็ต้องมีการตัดสินใจเลือกกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ดังนั้น แม้ความเชื่อจะดูไม่มีเหตุผลแต่การที่มีความเชื่อจะช่วยเรื่องของการตัดสินใจ ทำให้เกิดความมั่นใจและมั่นคงในการดำเนินชีวิตมากขึ้น แม้ว่าบางเรื่องจะไม่สามารถพิสูจน์ได้แน่นอนก็ตาม ถ้าหากมนุษย์เรามีความสงสัยไปทุกเรื่อง และไม่ยอมเชื่อจนกว่าจะพิสูจน์ได้ด้วยระเบียบการทางวิทยาศาสตร์แล้ว ชีวิตก็จะไม่สามารถจะดำเนินไปโดยราบรื่น จิตใจอยู่ในสภาพตึงเครียดเต็มไปด้วยความคิดกังวลต่าง ๆ ไม่สามารถตัดสินใจปัญหาที่เกิดขึ้นได้ แต่ความเชื่อที่ไม่ใช้เหตุผลพิจารณาเลยก็อาจเป็นความเชื่อที่เป็นไปในลักษณะมโนได้

การเจริญความเพียรให้ถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิและปัญญาที่พระพุทธองค์ตรัสรู้นั้น คือ การปฏิบัติวิปัสสนา หลังจากพระพุทธองค์ทรงค้นพบหนทางนี้แล้ว ทรงมีพระดำริถึงความสำคัญของการเจริญสติปัฏฐานว่า เป็นหนทางอันทำให้เหล่าสรรพสัตว์บรรลุถึงซึ่งความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง จึงตรัสว่าทางนี้เป็นทางสายเดียว^๑ หลักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่สมบูรณ์ที่สุด มีปรากฏอยู่ในมหาสติปัฏฐานสูตร การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐานนี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ หนทางนี้เป็นหนทางเดียวที่ทำให้จิตบริสุทธิ์หมดจด ทำให้พ้นจากทุกข์และบรรลุมรรคผลนิพพานได้ การเน้นความสำคัญของความเพียรพิจารณาได้จากเหตุผล คือ พระพุทธองค์ได้ทรงค้นพบหลักความจริงนั้น แล้วนำมาเปิดเผยแก่ผู้อื่น เมื่อผู้ที่ได้รับแนะนำสั่งสอนจากพระองค์แล้วทุกคนต้องมีศรัทธาแล้วพยายามสร้างผลสำเร็จให้เกิดขึ้น ด้วยความเพียรของตนเอง ดังพระดำรัสว่า “ทำความเพียรเพื่อเผากิเลส พระตถาคตเจ้าเป็นแต่เพียงผู้บอก ชนผู้ดำเนินไปมีความเพ่งพินิจ

^๑ ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๐๖/๑๐๑.

จะพ้นจากเครื่องผูกแห่งมารได้”^๒ พระดำรัสนี้ชี้ให้เห็นว่า แม้พระพุทธเจ้าทั้งหลายก็ทรงอยู่ในฐานะผู้ซึ่งบอกทางให้เท่านั้น การเดินทางเป็นภาระที่ทุกคนต้องลงมือกระทำเอง ศรัทธาจึงเป็นคุณธรรมเริ่มต้น ที่คอยส่งเสริมให้เกิดการกระทำของบุคคลจนพ้นจากอุปสรรคต่าง ๆ ได้ และเข้าถึงความสำเร็จของชีวิตได้ทุกขั้นตอน ถึงกระนั้นความเพียรเป็นคุณธรรมที่หนุนให้การกระทำบรรลุเป้าหมายได้จริง ดังพระดำรัสว่า “คนจะล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร”^๓ ผลจากการปฏิบัติวิปัสสนา ความในตอนที่ห้าของมหาสติปัฏฐานสูตร ได้กล่าวถึงผลของการปฏิบัติวิปัสสนา ตามหลักของมหาสติปัฏฐานสูตรไว้ว่า ถ้ามีความมานะ บากบั่น ไม่ย่อท้อ มีความเพียรปฏิบัติตลอด ๗ ปี หรืออย่างเร็วที่สุด ๗ วัน มรรคผลก็อาจเกิดขึ้นได้ทรงเน้นว่า หนทางนี้เป็นทางไปอันเอกเพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสรรพสัตว์ เพื่อล่วงความโศกและปริเทวะ เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์โทมนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ถูกต้อง และเพื่อทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน ดังพระสูตรกล่าวว่าทางนี้เป็นที่ไปอันเอกเพื่อความหมดจดพิเศษของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงเสียซึ่งความเศร้าโศกและความรำไร เพื่อความดับไปแห่งทุกข์และโทมนัสเพื่อบรรลุนิพพาน เพื่อกระทำพระนิพพานให้แจ้งทางนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ พระพุทธองค์ตรัสรับรองบุคคลผู้ที่เป็นตักขปัญญเนยบุคคล หรือเวเนยบุคคลผู้มีปัญญาเฉียบแหลมว่า จะสามารถได้มรรคผลนิพพานในคืนที่ปฏิบัติมันเพียง ซึ่งพระดำรัสตรัสรับรองดังนี้^๔

ความศรัทธาเป็นพื้นฐานแรกของการปฏิบัติธรรม ศรัทธาในพระพุทธศาสนาจะมุ่งไปที่ปัญญา คือ มีความรู้ความเข้าใจที่แท้จริงถึงความดี ความชั่ว^๕ คนมีศรัทธาย่อมทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น เพราะอาศัยคนมีศรัทธาจึงได้บริจาคทาน เพราะอาศัยคนมีศรัทธาจึงได้รักษาศีล เพราะอาศัยคนมีศรัทธาจึงได้มีการภาวนาเพื่อความพ้นทุกข์

การเผยแผ่การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในประเทศไทยนั้น ได้มีการเผยแผ่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งในสภาวะสังคมปัจจุบัน ซึ่งมีแต่ความทุกข์ วุ่นวายสับสน อันเนื่องมาจากความเจริญทางวัตถุ ทำให้ชีวิตถูกบีบคั้นด้วยความเร่งร้อน กระวนกระวาย หวั่นกลัว หวาดระแวง ความเบื่อหน่าย หรือความคับข้องติดขัดในรูปใดรูปหนึ่งอยู่ตลอดเวลา ไม่อาจเบิกบานได้อย่างบริสุทธิ์สิ้นเชิง ซึ่งทำให้พุทธศาสนิกชนพยายามที่จะหนีความชั่วทั้งหลาย ที่มนุษย์เองเป็นผู้ก่อ โดยหันเข้ามาแสวงหาทาง

^๒ พ.ธ.(ไทย) ๒๕/๒๗๖/๑๑๗.

^๓ พ.สุ.(ไทย) ๒๕/๕๔๔/๑๘๖.

^๔ พระโสภณมหาเถระ (มหาสิสยาตอ), วิปัสสนาขุณี หลักการปฏิบัติวิปัสสนา (ฉบับสมบูรณ์) แปลโดยจำรูญ ธรรมดา, (กรุงเทพมหานคร : ประยูรสาสน์ไทยการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๓๘๙-๓๙๐.

^๕ ส.ส.(บาลี) ๑๕/๑๕๙/๕๐.

พันธุกรรมมากขึ้น ซึ่งบรรดาศาสนาของลัทธิและศาสนาต่าง ๆ พยายามคิดค้นและวางหลักไว้สำหรับให้มนุษย์ปฏิบัติเพื่อสร้างสันติสุข ให้แก่โลกโดยให้มนุษย์ทำแต่ความดี และละเว้นความชั่วในพระพุทธศาสนา พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงสอนหลักธรรมที่สำคัญอยู่ ๒ ประการ คือ เรื่องทุกข์ และการดับทุกข์

ปัจจุบันนี้มีสำนักปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเกิดขึ้นมากมายหลายแห่ง แต่ละแห่งนั้นมีพุทธศาสนิกชนเข้าร่วมปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และวัดพิชยญาติการามก็เป็นศูนย์ปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกรุงเทพมหานคร มีอุบาสกอุบาสิกาเข้ามาปฏิบัติธรรมอยู่เป็นประจำในจำนวนมาก ดังนั้นผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความศรัทธาในการปฏิบัติกัมมัฏฐานของอุบาสกอุบาสิกาวัดพิชยญาติการาม กรุงเทพมหานครว่ามีสภาพเป็นอย่างไรเพื่อจะได้เป็นข้อมูลศึกษาและปฏิบัติในวงวิชาการต่อไปและผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้ไปปรับใช้ในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ให้เกิดประโยชน์และมีประสิทธิภาพมากที่สุด

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความศรัทธาในการปฏิบัติกัมมัฏฐานของอุบาสกอุบาสิกาวัดพิชยญาติการาม กรุงเทพมหานคร
๒. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อปัจจัยที่มีผลต่อความศรัทธาในการปฏิบัติกัมมัฏฐานของอุบาสกอุบาสิกาวัดพิชยญาติการาม กรุงเทพมหานคร

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑. ปัจจัยที่มีผลต่อความศรัทธาในการปฏิบัติกัมมัฏฐานของอุบาสกอุบาสิกาวัดพิชยญาติการาม กรุงเทพมหานครมีอะไรบ้าง
๒. ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อปัจจัยที่มีผลต่อความศรัทธาในการปฏิบัติกัมมัฏฐานของอุบาสกอุบาสิกาวัดพิชยญาติการาม กรุงเทพมหานครเป็นอย่างไรบ้าง

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยเอาไว้ดังต่อไปนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา ปัจจัยที่ส่งผลให้อุบาสกอุบาสิกาวัดพิชยญาติการาม กรุงเทพมหานคร เกิดความศรัทธาในการปฏิบัติกัมมัฏฐาน

ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรต้น ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ และระดับการศึกษา

ตัวแปรตาม ได้แก่ ความศรัทธาในการปฏิบัติกัมมัฏฐาน

ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คัดเลือกโดยวิธีสุ่มแบบเจาะจงจากประชากรคือ อุบาสกอุบาสิกาซึ่งปฏิบัติกัมมัฏฐานที่วัดพิชยญาติการาม กรุงเทพมหานคร จำนวน ๑๕๐ คน

ขอบเขตด้านพื้นที่ วัดพิชยญาติการาม กรุงเทพมหานคร

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยกำหนดโดยวิธีสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากประชากรกลุ่มเป้าหมาย คือ อุบาสกอุบาสิกาที่ปฏิบัติกัมมัฏฐาน ณ วัดพิชยญาติการาม กรุงเทพมหานคร ในระหว่างวันที่ ๑ – ๕ ธันวาคม ๒๕๕๗ จำนวนทั้งสิ้น ๑๕๐ คน

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

อุบาสกอุบาสิกาที่มีปัจจัยส่วนบุคคลต่างกันมีศรัทธาต่อการปฏิบัติกัมมัฏฐานที่แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์ที่ใช้เฉพาะในการวิจัย

ปัจจัย หมายถึง ข้อมูลทั่วไปของอุบาสกอุบาสิกาที่ปฏิบัติกัมมัฏฐาน ณ วัดพิชยญาติการาม กรุงเทพมหานคร

ศรัทธา หมายถึง ความตั้งใจ หรือการยอมรับในการปฏิบัติกัมมัฏฐานของอุบาสกอุบาสิกา

การปฏิบัติกัมมัฏฐาน หมายถึง การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามแนวสติปัฏฐานสี่ของอุบาสกอุบาสิกา ณ วัดพิชยญาติการาม กรุงเทพมหานคร

อุบาสกอุบาสิกา หมายถึง พุทธศาสนิกชน ชาย หญิง ปฏิบัติกัมมัฏฐาน ณ วัดพิชยญาติการาม กรุงเทพมหานคร

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทำให้ทราบปัจจัยที่มีผลต่อความศรัทธาในการปฏิบัติกัมมัฏฐานของอุบาสกอุบาสิกา
วัดพิชัยญาติการาม กรุงเทพมหานคร

๒. ทำให้ทราบปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อปัจจัยที่มีผลต่อความศรัทธาในการ
ปฏิบัติกัมมัฏฐานของอุบาสกอุบาสิกาวัดพิชัยญาติการาม กรุงเทพมหานคร